

DEEL I

Hem leren kennen

I

Een roeitochtje

Bij mijn volgende bezoek aan het eiland arriveer ik een beetje gefrustreerd, omdat ik vlak ervoor bij een stomme snelheidscontrole ben gepakt door de plaatselijke politie. Oliver leeft met me mee, gaat me voor naar zijn oprit en wijst naar de grille van zijn auto, waaruit een doorzichtige plastic pen steekt.

Hij vertelt dat hij ook altijd bekeuringen kreeg voor te hard rijden, maar dat hij op een dag in Canada aan de kant van de weg moest stoppen en de politieagent tegen hem zei: 'Volgens onze radar reed u 136.'

'Radar?'

'Tuurlijk. U moet een Fuzzbuster nemen.'

'Een Fuzzbuster?'

'Jazeker. Luister, wij gebruiken elektronische controleapparatuur. U moet contra-apparatuur gebruiken. Het is gewoon een spel.'

Oliver zwijgt even, dromerig, voor hij verder vertelt. 'In Californië was ik een tijdje recordhouder bekeuringen krijgen voor te hard rijden op de motor. Ik maakte deel uit van een semiprofessionele raceclub in San Francisco, en op een middag scheurde ik aan de noordkant de Golden Gate Bridge af en passeerde ik net in die flauwe bocht een politieauto die ongeveer half zo snel

reed. Later zeiden ze dat ik 195 reed, maar volgens mij overdreven ze: ik zou zweren dat ik niet harder reed dan 184.

Het is geen antinomische neiging,' legt hij vervolgens uit. 'Ik houd gewoon van hard rijden, zie je, het gevoel van beweging.'

Daarna bespreken we de huidige stand van zaken rond zijn beenboek.

'Net als Gallië,' zegt hij, 'valt mijn beenboek van nature uiteen in drie delen. Eén: een proloog, ontmoeting met de stier op de berg, val en redding. Twee: de beproeving in het ziekenhuis op een eenpersoonskamer, grotendeels in mijn hoofd, door meedogenloze zelfbeschouwing tot het uiterste gedreven. Drie: nog te schrijven, een landelijk Toergenjev-achtig pastoraal herstel, kalmte vinden, terugkeren in het volle leven.

Ik ben dol op Toergenjev. Mijn moeder las me vroeger altijd Toergenjev voor.

Mijn vriend, de dichter Thom Gunn, zegt dat toen zijn moeder in verwachting was, ze hem alles van Gibbon voorlas.'

Daarna praten we nog wat over Thom Gunn en Olivers collega-arts Isabelle Rapin en hun rol in zijn leven.

'Thom, en ook Isabelle Rapin, stelde ik me in het begin voor als de strengste mensen die ik ooit had ontmoet, en nu zie ik ze als de vriendelijkste – streng, dat wel, maar medelevend. In beide gevallen geworteld in integriteit.

Bij allebei kan de integriteit overkomen als strengheid of beminnelijkheid, afhankelijk van aan welke kant van de integriteit je je bevindt – ik bedoel, in de loop van de tijd was ik in de gelegenheid hun proza te laten zien dat aanleiding gaf voor reacties van beide soorten.

Thom kan niet tegen onwaarheid.'

Oliver springt op om me een exemplaar te laten zien van Gunns nieuwe boek, een bundel autobiografische essays, met de opdracht:

Voor Oliver, een boek met strompelend proza
voor een man wiens proza grote passen neemt, rent... springt!

Op dat punt, als op een teken, vraagt Oliver ineens: 'Zullen we een eindje gaan roeien? Ik bedoel, problemen met snelheid zullen we daar niet hebben,' voegt hij eraan toe. 'Je haalt hooguit zo'n vijf kilometer per uur!'

We begeven ons naar de gepotdekselde garage aan de zijkant van zijn kleine achtertuin; binnen tegen de wand staat een aantal roeispanten, eentje met een volledig versplinterde steel. We pakken de roeispanten en grepen en lopen naar het smalle strand aan het eind van zijn straat. (Ik rol mijn pantalon op, in de stijl van Huck Finn.)

De boot, viereenhalf meter lang, ligt op z'n kop op het strandje, het nieuwe slot vol zand. 'Alleen een joodse intellectueel speelt het klaar om zo in de penarie te komen,' gromt Sacks, terwijl hij met het mechanisme worstelt. En toch lukt het ons, twee joodse intellectuelen, het ding open te krijgen.

Het duurt niet lang of we zijn op het water (voor in de boot met mijn aantekenboek op schoot voel ik me als een jongedame met haar parasol), en terwijl Oliver in een regelmatig ritme aan de riemen trekt, glijdt de boot naar het open kanaal. Oliver roeit nog ruim twee uur door, onafgebroken in een regelmatig ritme, de hele tijd vrolijk pratend. Algauw verschijnt er glinsterend zweet op zijn voorhoofd, maar het gesprek verslapt geen moment door gebrek aan adem – er vindt geen enkele verandering in zijn ademhaling plaats; ik ken verder niemand die niet snel uitgeput zou raken bij een dergelijke inspanning.

In Californië, in zijn Muscle Beach-tijd, vertelt Oliver, stond hij bekend als dr. Squat of dr. Quads. Hij had de sterkste benen in de staat; hij heeft een foto van zichzelf waarop hij het staatskampioenschap gewichtheffen wint en 272 kilo omhoogduwt! (Op de foto die hij me laat zien als we terug zijn, is hij enorm, zijn grote gezicht bol van de inspanning; hij heeft een keurige

Abraham Lincoln/Amish-baard.) ‘Wat ik deed, heet een “dead-lift”, en niet voor niks, want het is moordend. En inderdaad, ten slotte raakte een tussenwervelschijf in mijn rug beschadigd. Mijn benen waren sterker dan mijn rug! Mijn rug was niet zwak, hij was ook sterk, alleen sterk én kwetsbaar.’

We varen verder. Het Empire State Building glinstert in de verte, aan de zuidelijke horizon – een souvenir van zichzelf in de vorm van een presse-papier. ‘Mijn buurman, van wie deze boot is,’ vertelt Oliver, ‘is een oude zeekapitein. Soms roeit hij ermee naar Wall Street, zo’n vijfentwintig kilometer.

Daarginds ligt de Throgs Neck Bridge,’ vervolgt hij, over zijn schouder wijzend. ‘Dit is mijn lievelingszwemtochtje: van het eiland naar de pijlers en terug, in totaal zo’n negen en halve kilometer’ (twee slagen) ‘hoewel het een beetje gevaarlijk kan worden omdat mensen in hun motorboot gewoonlijk geen zwemmers in deze wateren verwachten’ (twee slagen) ‘vooral niet laat op de avond.’

Een korte pauze, terwijl hij zich omdraait om te controleren of we niet te ver afdrijven.

‘Zwemmen zit bij ons in de familie,’ gaat hij verder. ‘Mijn vader is gek op zwemmen. Het eenvoudiger alternatief van het Kanaal oversteken bestaat uit een stuk van vierentwintig kilometer lang voor de kust van het eiland Wight – een wedstrijd waarbij hij per deciel een reeks records heeft gevestigd: voor zwemmers van in de twintig, in de veertig, in de zestig en op het moment voor negentigers.’

En je moeder, vraag ik.

‘Mijn moeder was niet zo dol op zwemmen.’ (Twee slagen.) ‘Ze heeft een paar keer het Engels record gevestigd bij het verspringen uit stilstand.’

Ik weet niet of hij me met dat laatste voor de gek houdt. ‘Ja,’ zegt hij met klem, ‘het was natuurlijk heel on-edwardiaans om zoiets te doen. Maar mijn moeder had een heel goede coördinatie, zie je, in tegenstelling tot mijn vader, die net als ik onhandig is.

Ik schrijf graag tijdens het roeien. In 1979,' zegt hij, verwijzend naar een gelukkiger periode, alsof het eeuwen geleden is, 'vooral op het eiland Manitoulin in Canada, leek het ritme van schrijven en roeien perfect in balans te zijn – ik werkte aan een versie van het beenboek; uiteindelijk hield ik ineens op, omdat ik geen gevoel meer in mijn vingers had door het vele typen, of misschien omdat ik niet kon schrijven over beter worden, over terugkeren naar de wereld, over het feit dat ik niet langer de eenzame, razende onderzoeker in het laboratorium van mijn ik was.

Roeien geeft je de gelegenheid je houding en handelen van binnenuit te onderzoeken. Ik voer dolgraag experimenten op en met mezelf uit. Ik schrijf ook graag tijdens het zwemmen. Soms moet ik me naar de kant haasten om mijn gedachten neer te krabbelen, om dan weer het water in te gaan!

Ik ben geen snelle zwemmer. Maar wel een stayer. En ik kan eeuwig doorzwemmen.'

Terwijl we nog altijd door het water klieven wijst Oliver over zijn schouder naar het westen. 'Achter die mestvaalt ligt Co-op City. Een volslagen waardeloos sociaal woningbouwproject. Architecturaal misleidend. Het is niet organisch en het is nooit echt een gemeenschap geworden – geen wonder.'

Op een gegeven moment merkt hij dat de metalen roeidollen verkeerd om zitten en zijn pogingen dit te corrigeren worden steeds slapstickachtiger: de roeispaan klettert regelmatig in het water en raakt dan los.

'Je ziet hoe klungelig ik ben,' giechelt hij, 'maar hopelijk niet in levensgevaarlijke mate.

City Island was oorspronkelijk een zeevaartgemeenschap,' vervolgt hij. 'De belangrijkste bedrijfstak op het eiland was de productie van scheepvaartbenodigdheden: deze boot, al mijn boten zijn hier gemaakt. Omdat het eiland dicht bij het Einstein ligt [het Albert Einstein College of Medicine in de Bronx, waar hij soms ook werkzaam is], wonen er ook een aantal artsen, en

verder een paar vreemde lieden. Het is een paradijs voor schizofrenen.

Ik ben altijd dol geweest op eilanden. Ken je het verhaal “The Man Who Loved Islands” van D.H. Lawrence? Het gaat over een rijke man die zich afzondert op steeds kalere eilanden – zijn poging om een utopie te vinden, vermoed ik – tot hij op een onherbergzaam rif sterft. Dat is ook een verhaal dat mijn mama mij graag voorlas. Ze las me ook graag spookverhalen voor.’

Meer over zijn moeder: ‘Wat de geneeskunde betreft, op mijn negende was ik al een collega van haar.’

Toen hij een jaar of twintig was, schreef Oliver als ghostwriter een boek met haar over de menopauze, dat het erg goed deed.* ‘Veel beter dan alles wat ik sindsdien gedaan heb: meer dan tweehonderdduizend gedrukte exemplaren. Misschien zou je de stijl herkennen. Merkwaardig, natuurlijk, als je bedenkt dat ik destijds, en ondanks mijn latere medische opleiding, nu nog steeds geen idee heb van wat vrouwen daar beneden hebben. Het is een compleet scotoom voor me.’ (‘Scotoom’ is een van zijn lievelingswoorden: het is niet alleen een pathologisch gat, als het ware, in iemands gezichtsveld, zoals bij bepaalde vormen van migraine, maar soms ook een mysterieuze blinde vlek die iemand ervaart in zijn bewustzijn.)

Dan geeft hij een chronologische opsomming van het hogere onderwijs dat hij gevolgd heeft: 1950 studiebeurs voor Oxford, 1951 tot 1955 Oxford, 1955 tot 1958 Middlesex Hospital in Londen, 1958 afgestudeerd als arts, gevolgd door drie periodes van een halfjaar waarin hij als intern arts-assistent werkte.

We ronden een van de pijlers onder de Throgs Neck Bridge en varen terug naar City Island, Oliver blijft gelijkmatig roeien, zonder ook maar een spootje van een moeizame ademhaling.

* Muriel Else Landau, *Women of Forty: The Menopausal Syndrome* (London: Faber, 1956).

‘In 1959 begon ik aan een bezoek aan Canada waar ik nog steeds mee bezig ben.

Een van de redenen waarom ik Engeland verliet, was dat ik in augustus 1960 in militaire dienst zou moeten, als een van de laatste rekruten, want de dienstplicht zou in september afgeschaft worden.

Ik ervoer een enorm gevoel van onrechtvaardigheid, maar desondanks besloot ik bij aankomst in Canada dat ik dolgraag mijn land zou dienen – alleen op mijn voorwaarden. Ik besloot me als arts aan te melden bij de Royal Canadian Airforce. Ze namen me mee naar Ottawa waar ik een gesprek had met een hoge officier, die aan het eind ervan zei: “We zouden je graag hebben, alleen weten we niet zeker – en we weten ook zeker dat jij niet zeker weet – wat je beweegredenen zijn.”

Hij adviseerde Oliver een paar maanden te gaan rondreizen, wat hij ook deed. Hij kocht een motorfiets en reed het hele land door, een periode die hij later beschreef in een niet-gepubliceerd lang verhaal met de titel ‘Canada: Intermezzo’, dat een hoogtepunt bereikt wanneer hij, misschien ter compensatie, helpt bij het bestrijden van bosbranden in Brits-Columbia. En daarna dook hij in San Francisco op.

‘Wat ik altijd heb gewild, en gevreesd, is ergens bij horen – ik denk dat dat bij het joods zijn hoort. Op Einstein bijvoorbeeld los ik dit op door deel uit te maken van de staf en me nooit te laten zien. Of ik ga in een joodse buurt wonen terwijl ik voor de Kleine Zusters werk.’

Algauw zijn we weer terug bij het smalle strand aan het eind van Horton Street en trekken we de roeiboot aan land. Dan lopen we de straat in, stoppen even bij zijn huis om zijn knuffelachtige rugorthese op te halen en wandelen de straat uit, slaan rechtsaf de hoofdstraat in naar enkele restaurants en nemen plaats in een ervan, waar Oliver calamari bestelt. Dat brengt hem op het onderwerp van zijn middelbareschooltijd, op St. Paul’s School in Londen. Oliver, de antiquaar en *Times Literary*

Supplement-columnist Eric Korn en de arts/dramaturg (en *Beyond the Fringe*-veteraan) Jonathan Miller waren schoolvrienden. Bij de legendarische biologielessen hadden ze alle drie hun eigen lievelingssoot: Jonathan zeewormen, Eric zeekomkommers en Oliver koppotigen (waaronder zijn favoriet, de inktvis).

Op een dag, toen Oliver de zomer doorbracht bij Jonathans ouders, liepen hij en Jonathan over een vismarkt en hoorden ze een koopman 'Inktvis!' roepen. De prijs was laag en Oliver kocht ongeveer honderd stuks, die de jongens vervolgens, zonder conserveringsmiddel, in een dichte glazen pot stopten, die ze in de kelder van de familie Miller lieten staan.

'Tja, nadat we er een paar weken niet naar hadden omgekeken,' vertelt Oliver, 'sprong de pot natuurlijk met een zware, borrelende knal uit elkaar en kwam de ergste lucht vrij die je je maar kunt voorstellen, die van rotte inktvis. Wanhopig probeerden we de stank te verdoezelen met massa's lavendel, waardoor de ruimte gevuld werd met de overdadige walm van lavendel, afgewisseld met de walm van rotte inktvis, geuren die niet meer weg te krijgen waren, hoe er ook gepoetst werd. De waarde van het huis was door onze actie van de ene op de andere dag gekelderd, daar ben ik zeker van, en volgens mij zagen Jonathans ouders mij daarna niet meer zo graag komen.'

Daarvóór, rond zijn tiende, had hij een passie gehad voor scheikunde, vertelt hij. Nadat hij na een paar helse jaren op die vreselijke kostschool weer terug was in Londen, was hij totaal verbluft geweest bij het zien van het periodiek systeem in het wetenschapsmuseum.

'Toen ik naar dat systeem keek, zag ik de logica van de hele wereld, als in één oogopslag, en het duurde niet lang of ik had thuis een lab. Mijn ouders vonden het allemaal prima, al liepen ze voortdurend het gevaar te worden opgeblazen – ik was onvoorzichtig, zelfs toen al, en meer dan eens explodeerde een beetje zwavel dat ik in de gootsteen had achtergelaten, tot grote schrik van onze kok.'

Later, op St. Paul's, verschoof zijn belangstelling naar de biologie, al werd die belangstelling nooit zo hevig als zijn geestdrift voor scheikunde was geweest. 'Misschien had de lichte afname van die passie te maken met seksuele verwarring,' veronderstelt hij (hij kwam in de puberteit), 'of misschien omdat ik nu gedwongen was met anderen om te gaan. Alles wat ik eerder had gedaan, had ik in het geheim en in mijn eentje gedaan. Jonathan Miller kwam me bijvoorbeeld voor het eerst tegen in een hoek van de schoolbibliotheek, gebogen over een boek over elektrostatica, waar ik volledig in opging.'

Toen Oliver aan St. Paul's begon, verlangend naar wetenschap, werd hij daar door het hoofd van de school van weerhouden en meer de traditionele richting van de klassieke talen in gestuurd. 'Maar het algemeen onderwijs stopte toen ik dertien was, daarna was het zuiver wetenschap.'

Maar waar kwam dan al die filosofie vandaan?

'Tussen mijn zestiende en mijn negentiende, toen ik begon te twifelen of wetenschap wel de juiste richting voor me was, ging ik ook andere boeken lezen, gedreven door een filosofische drang en behoefte. Ik nam een enorm aantal nutteloze, hope-loos filosofische teksten door en werkelijk geen ervan hielp. Later in Oxford, waar ik tegenover de bibliotheek woonde, las ik Keynes, de Bloomsbury-groep, Kierkegaard, maar nooit via de universiteit. In die zin was het anders voor mij dan voor Jonathan in Cambridge, waar hij lid was van de Apostles, een groep die fundamentele discussies hield. En daar benijdde ik hem om.

Maar zoals ik al zei, niets boeide me echt. Ik was geraakt door de transparantie van Hume, al gaf hij niets positiefs terug. Tien jaar later, in 1966, ervoer ik een intense liefde voor Spinoza die leidde tot een compleet vijfde deel van het migraineboek als een soort "stralende na-uitbarsting", vergelijkbaar met Rilke na *Duino*, dat ik echter uiteindelijk wegliet, omdat het de verder klassieke verhoudingen van het boek uit balans zou hebben gebracht.

‘Pas veel later, in april 1972, een sombere maand terwijl elke dag de zon volop scheen, bood Leibnitz me geestelijke verlichting.’ (Dit moet midden in het drama van het ontwaken zijn geweest, lang voordat hij dat boek voltooide. Het was ook vlak nadat Auden Amerika had verlaten: Oliver had hem op 15 april naar de luchthaven vergezeld.) ‘Ik slenterde een kleine boekhandel op de hoek van Third en Eighty-Eighth binnen, en op een vreemde, doelbewuste manier als van een slaapwandelaar pakte ik een bundel met de briefwisseling tussen Leibniz en Arnauld uit de kast, en mijn universum explodeerde. Dewey, moet je weten, was op dezelfde manier door Leibnitz getroffen. Ik denk dat we ons allebei aangetrokken voelden tot de organische innerlijke activiteit bij Leibnitz. (Goddank had ik toen nog niet gelezen wat Russell over Leibnitz had geschreven – dan had ik niets meer van hem moeten hebben.)’

Hij zwijgt even, schuift met zijn vork het laatste stukje inktvis heen en weer op zijn bord. ‘Het punt is, ik heb een filosofisch kader nodig, anders zouden mijn patiënten me altijd volledig overdonderen. En nu ik het beenboek aan het schrijven ben en daarin het klinische en het filosofische samenbreng, vraag ik me af waarom ik me nooit eerder aan zo’n kader gewaagd heb, en waarom niet iedereen dat de hele tijd doet.’

We staan op en lopen terug naar het huis. Hoe gaat het met het beenboek? vraag ik. Ineens wordt hij somber, en de rest van de wandeling zegt hij bijna niets meer.